

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 1064/1 донетом на седници одржаној дана 21. 03. 2024., Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **Марије Глишић Дуновић** под насловом **“Identity in Indigenous Literatures: Representations, Worldviews and Identifiers”** („Идентитет у књижевности северноамеричких староседелаца: Прикази, погледи на свет и показатељи”) урађену под менторским руковођењем др Зорана Пауновића.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Александра Јовановић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Енглеска и америчка књижевност

Датум избора у звање: 2017

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет у Београду

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Александра Вукотић

Звање: доцент

Ужа научна област: Америчка књижевност

Датум избора у звање: 2018

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет у Београду

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Тијана Парезановић

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: Енглеска и америчка књижевност

Датум избора у звање: 2020

Установа на којој је запослен: Алфа БК универзитет

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Марија (Милован) Глишић Дуновић
Датум и место рођења:	27. 10. 1975, Јагодина, Србија
Наслов мастер рада:	<i>Мотив сажаљења у романима Грејама Грина</i>
Датум одбране мастер рада:	16. јун 2010.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Наука о књижевности

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

1. “Deconstructing Indigenous Feminism: A View from the Other Side.” Central European Journal of Canadian Studies. European Association for Canadian Studies, vol. 10/11, Sept. 2017, pp. 107-118.

ISBN 978-80-210-8689-0 (paperback), ISBN 978-80-210-8690-6 (online: pdf) ISSN 1213-7715 digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/138479.pdf. Accessed 1 July 2023.

Citirano u

Sekhar, Ajitha. “Plight of Native Aborigines in North America.” International Journal of Engineering Applied Sciences and Technology, 2022, vol. 7, no. 4, ISSN no. 2455-2143, pp. 189-191. www.ijeast.com/papers/189-191,%20Tesda0704,IJEAST.pdf. Accessed 1 July 2023.

2. Мастер рад: (Дијалогска расправа о мотиву сажаљења у одабраним романима Грејама Грина)

Црносивисвет Грејама Грина: Беседа о Гринленду. Globe Edit, 2019, ISBN 978-613-9-42063-6

www.morebooks.de/store/gb/book/Crmosivi-svet-Grejama-Grina:-Beseda-o-Grinlendu/isbn/978-613-9-42063-6. Accessed 1 July 2023.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

“Identity in Indigenous Literatures: Representations, Worldviews and Identifiers” („Идентитет у књижевности северноамеричких староседелаца: Прикази, погледи на свет и показатељи”)

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет проучавања ове с великом посвећеношћу и по свему узорно сачињене научне студије јесте разоткривање поетолошких, хуманистичких, психолошких, антрополошких, етнолошких, и епистемолошких одредница староседелачких књижевности посматраних кроз призму идентитета. Таквом предмету истраживања, кандидаткиња је приступила на једини могући начин: интердисциплинарно, сагледавањем из угла књижевности, хуманистичке психологије, етнологије, епистемологије, лингвистичке антропологије, и социолингвистике.

Преовлађујућа идеја током истраживања је трагање за исходиштем преображавајућег идентитета кроз друштвено-историјске промене, али и пријемчивост и одредивост друштвене појавности идентитета у књижевности. У студији се поставља питање: „Шта је староседелачки идентитет и како се он читава у књижевности?” У потрази за одговором, кандидаткиња јасним и чврстим аргументима потврђује статус староседелачких књижевности. Њихова упитна постколонијална димензија, каже се у раду, произлази из књижевног изричаја на енглеском језику, у модулима усмене традиције и писменог дискурса. Како су језици староседелаца били претежно говорни с пиктографским симболима, енглески алфавет је неприкосновен у документовању усмене приповести. Прилагођавање писаној речи и овладавање енглеским језиком трајало је око триста година. Пресудни тренутак догодио се када је Чероки поглавица Секвоја, (Chief Sequoyah) припадник такозваних Пет „цивилованих” племена, Чероки, Чикасо, Чокто, Кри, и Семиноле (Five Civilized Tribes: Cherokee, Chickasaw, Choctaw, Cree, and Seminole) осмислио слоговни оквир од осамдесет шест фонема ирокејских језика (Iroquoian languages). Схвативши моћ писма, Секвоја је установио слоговни систем и створио алфавет. Управо због тога је назван “оцем староседелачке писмености.” Новостворени образац писања омогућио је штампање првих двојезичних староседелачких новина „Чероки феникс” (The Cherokee Phoenix) 1828. године. Тако је посредно, међан и национални идентитет. Добробит настала из таквих околности је допринос општем увиду у књижевности северноамеричких староседелаца и спасењу од заборава усмених књижевних трагова. Поузданим аналитичким мишљењем и излагањем, кандидаткиња доказује неодвојивост језика и друштва, те приказује књижевности староседелаца од најранијих почетака усмених предања, преко првих писаних записа, па до постмодерног периода. Неопходност овог истраживања, истакнуто је притом, поткрепљена је нарастајућом потребом да се разоткрију књижевне тајне народа који су захваљујући литерарном испусту себи олакшали историјски туробан, економски неизван, али културно-лингвистички богат пут.

Староседелачко “писмо” присутна је културна одредница која траје у староседелачкој народној традицији и која је уврштена у северноамеричку књижевну баштину. Стога кандидаткиња указује на то да проучавање историје као западњачког временског приказа у оваквом истраживању није применљиво. Подесније је, истиче Марија Глишић Дуновић, говорити о прошлости делова Северне Америке која не почиње доласком освајача, већ се тада мења и наставља. Отуд се у овом раду наглашава препознавање староседелачких књижевности у множинској форми речи, насупрот једном заједничком именујелу који представља целокупност староседелачке уметничке књижевности. Установљавањем књижевности староседелаца у усменој структури, као усмене претходности, бранећи њихов књижевни статус, очекивано и недвосмислено утрт је пут потоњем писаном изричају. Испрва, то је поставило староседелачке језичке творевине на маргинуу књижевних дешавања. Такозвана „народна књижевност” и следбена уметничка књижевност, због својих особености завређују читалачку пажњу и измештају жижу посматрања књижевне јавности с центра ка маргинама, приближавајући књижевни статус староседелачких књижевности према средишту књижевних токова.

Приче постања (creation stories) и *приче о варалици* (trickster stories), преовладавале су током осамнаестог столећа уз аутобиографије и личне наративе, све док их око 1830. године није заменила *књижевност протеста* у доминантној романескној форми. Период од 1860. до 1900. године познат је као *златно доба натурализма*. Шездесете године двадесетог столећа обележио је лингвистички империјализам, прочитан у владавини енглеског, када је и документована језичка обесправљеност староседелачких језика. Након тога наступају епохе модернизма и постмодернизма, те се северноамеричке књижевности постављају ближе центру светског књижевног израза. Историјски преглед староседелачке белетристике обухвата

представнике савремених школа и теорија деконструкције, новог историцизма, мултикултурализма и пробуђеног феминистичког гласа. Староседелачке књижевности су се у двадесетом столећу развијале у два правца: негујући наслеђе усмене традиције и угледајући се на западњачки књижевни опус. Период од 1900. до 1940. године познат је као *индијански нови договор* (Indian New Deal). То је време када се донекле мења перспектива посматрања аутохтоних народних предања, након чега је уследио период затишја све до тзв. „буђења” шездесетих година двадесетог столећа.

Освешћивање светске књижевне публике и критике догодило се у доба *индијанске ренесансе*, а испољило се кроз жељу за прецртавањем колонијалне историје и превазилажењем стереотипа. Након што је светска читалачка јавност показала занимање за књижевни глас северноамеричких староседелаца, те књижевности доживљавају узлет, измештањем с маргина и признавањем за канонске вредности америчке књижевности. Књижевна стварност значајно је промењена 1969. године када је Кајова књижевник Н. Скот Момеди (Navarre Scott Momaday) награђен Пулицеровом наградом за роман *Кућа од зоре* (*House Made of Dawn*). Тако је скренута пажња на новооткривени књижевни изрицај.

Приближно у то време настојало се да се срамотно историјско поглавље насилног увођења староседелачке деце у преовладавајући образовни и културни систем заборави. Последњи интернат (Residential School) у Канади затворен је пре приближно четврт века, тачније, 1996. године, док је у Сједињеним Америчким Државама тај датум теже одредив. Амерички Конгрес је 1978. године усвојио Индијански закон о заштити деце (Indian Child Welfare Act) дајући родитељима избор да своју децу не пошаљу у интернате (Indian Boarding Schools). Процес затварања интерната трајао је до деведесетих година прошлог века. Још увек свежее ране, проистекле из личног и породичног искуства, оснажиле су ауторе староседеоце да се огласе.

Кандидаткиња надаље уочава и образлаже да се следећи преломни тренутак у скретању пажње светске читалачке јавности на глас северноамеричких староседелаца догодио се недавно, илити 2021. године када су две књижевнице награђене Пулицеровом наградом. Луиз Ердрик (Louise Erdrich) добила је награду у категорији прозе за роман *Ноћни чувар* (*The Night Watchman*), док је збирка песама *Постколонијална љубавна песма* (*Postcolonial Love Poem*) песникиње Натали Диаз (Natalie Diaz) победила у домену поезије.

Како је постојање староседелачких књижевности неодвојиво од староседелачке књижевне критике старе око двеста година, намеће се питање, „Како дефинисати теоријски осврт са становишта непристрасног посматрача, неприпадајућег староседелачког заједници?” Трагање за одговором на ово питање представљало је додатни изазов; тај нимало лак задатак Марија Глишић Дуновић обавила је с изузетним успехом.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Један од најзначајнијих домета истраживања обављеног и изложеног у докторској дисертацији Марије Глишић Дуновић јесте потврђивање главне хипотезе да су друштво и језик у самооднесу, баш као што су књижевност и живот неодвојиво испреплетени. При томе је разрешење питања свеколиког идентитета неопходно. Хипотеза је испитивана на узорку ауторске књижевности северноамеричких староседелаца. Очување традиција у књижевним формама староседелаца у Канади и Сједињеним Америчким Државама интерпретативно је поље интересовања ове студије. Сврха истраживања била је да прикаже узајамност односа између књижевних наратива, животних постигнућа и друштвених промена, као и да потврди чињеницу да су староседеоци сачували своју аутентичност упркос култивацији, а захваљујући књижевности.

У складу с описаним контекстом и предметом истраживања, пошло се од основне, опште хипотезе да је идентитет староседелачког етничитета хибридна и нестабилна структура подложна друштвеним променама. У процесу колонизације идентитет староседелаца пресудно је одређен. Трагање за идентитетом се наставља, предочавањем и читавањем у књижевности. Помоћне хипотезе дефинисане су с циљем да потпомогну одгонетање тајни идентитета

северноамеричких староседелачких народа. Интердисциплинарним и мултидисциплинарним спознајама могуће је потврдити прву помоћну премису да је идентитет сложени конструкт састављен од више друштвених елемената, фрагментирано положених. Следећа доказива полазишна тачка је хипотеза да је колонизација битно одредила староседелачки идентитет док су супротстављени погледи покорених и освајача узроковали културолошки конфликт. Дисертација нуди и осврт на начин на који српски читаоци доживљавају северноамеричке аутохтоне народе, уклапајући се у калуп уврежених стереотипа. Напошетку, као резултанту овог истраживања доказано је да су староседелачке књижевности у свим појавним облицима потврдиле све наведене почетне претпоставке.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Истраживачки рад започет је уочавањем парадигме староседелачких књижевности и епистемолошких постигнућа. Кандидаткиња врло темељно разматра одлике староседелачког писма, трагајући за друштвеним чиниоцима, показатељима и стратегијама установљавања идентитета у контексту ауторске књижевности северноамеричких староседелаца. Уводни део рада доноси и преглед приказа, погледа на свет и стереотипа о староседелачким народима у популарној култури из перспективе српског друштвеног субјекта. Потом се истраживачки смело, али и аргументовано, указује на историјске сличности између српског и староседелачких етницитета. Кандидаткиња затим даје етимолошко образложење спорног именованја првих становника који живе на територији Канаде и Сједињених Америчких Држава, уз неминовно указивање политичку позадину таквих лингвистичких подухвата. Стога се Марија Глишић Дуновић бави – и то, нагласимо, изузетно успешно – и разматрањем комплексних појмова динамичког идентитета, хибридикације и другости у културолошком дијалогу.

Докторска дисертација Марије Глишић Дуновић састоји се из два главна дела. У теоретском делу кандидаткиња минуциозним, луцидним промишљањем открива погледе на свет и показатеље староседелачког идентитета у књижевностима. У емпиријском делу приказани су сумирани резултате упитника о стереотипима северноамеричких староседелаца у популарној култури посматраних из перспектива српског друштвеног субјекта.

Истраживање је обухватило импресивно свеобухватан, зналачки пробран корпус примарне литературе који, укључује, поред осталих, и дела следећих аутора: Скота Момедија (N. Scott Momaday), Шермана Алексија (Sherman Alexie), Луиз Ердрик (Louise Erdrich), Џенет Кембел Хејл, (Janet Campbell Hale), Џој Хархо (Joy Harjo), Џејмса Велча (James Welch), Зиткале Ша (Zitkala-Sá), Кристин Квитаскет познатије као Јутарња Роса (Christine Quintasket, Hum-ishuma, Mourning Dove), Лезли Мармон Силко (Leslie Marmon Silko), Марије Кембел (Maria Campbell), Ли Мерекл (Lee Maracle), Томаса Кинга (Thomas King), Паулине Џонсон (E. Pauline Johnson), Бет Брант (Beth Brant), Шери Дималин (Cherie Dimaline), Линде Хоган (Linda Hogan), Џенет Армстронг (Jeanette Armstrong), Базила Џонсона (Basil H. Johnson), Џозефа Бојдена (Joseph Boyden), и многих других као и критика Поле Ган Ален (Paula Gunn Allen), Џералда Визенора (Gerald Vizenor), Сајмона Ортиза (Simon Ortiz), Вајн Делорије (Vine Deloria Jr.) и других.

Прецизно синтетичко промишљање репрезентативних дела ових аутора довело је до непобитног закључка да они, одани превасходно традиционалном приповедачком наслеђу, обично приказују ликове мешовитог порекла, отргнуте из спокојства заједништва, ненавикнуте на урбани немир, изгубљене у модерном свету и зачаране принципима потрошачког друштва. Протагонисти су, каже даље кандидаткиња, обично таоци збуњених идентитета све до судбинског ритуалног самопроналажења. Ти трагаоци за сопством уточиште најчешће проналазе у повратку традиционалним вредностима и посвећивању племенској традицији. Стога књижевни изрицај староседелаца у Северној Америци представља заједничко очување

сећања и јасан траг одбране идентитета, како од политизованих злоупотреба прошлости, тако и од неизвесне будућности.

Проучавање је осмишљено и остварено у неколико етапа са задатком да се оповргну уврежене представе о предодређености ка изумирању северноамеричких староседелаца као и неоправданост брисања различитости. Кандидаткиња је староседеоце целовито приказала кроз богатство њихових искустава и потврдила постојање једног још недовољно истраженог корпуса староседелачких текстова и књижевних трагова пониклих у усменој традицији, који су уједно и изворишта и уточишта уметничке књижевности. Уверљиво је предочен значај усмене књижевности као ехо гласа народа који су истрајали и опстали, као и значај преломног тренутка преласка на писану реч, када предање престаје да буде само прича испричана и пренета с колена на колени постаје очигледан траг на кори дрвета или запис на појасу од нанизаних перли. Наративни идентитет који се ствара кроз причу сагледан је кроз призму дијалектике истости, односно сопства и индивидуалности, где се књижевност и живот преплићу.

Кандидаткиња је у истраживању исцрпно показала промене на свим равнима идентитета које су последица колонизације, а значајно су одредиле литерарни развој староседелаца. Посебна пажња посвећена је полемичком декодирању дискурса хибридности као најзначајнијег инструмента субверзивне приповедачке стратегије. Уз разложно искоришћену потпору синхронијско-дијахронијске таксономије показано је прилагођавање староседелачког приповедања тону империјалистичке нарације. Указано је и на цикличну структуру појавности кроз точак равнотеже (the Balance Wheel) онако како је доживљава читалац староседелачких књижевности. У студији су истражене и категорије места и простора које сведоче о култу земље током стварања староседелачке херменеутике. Концепт земље, позајмљени извор за староседеоце, а за досељенике стратешки важан терен, употпуњен је прегледом опречности. При томе су као снажна подршка одбрани поливалентности култура и језика обилато и компетентно коришћена мултидисциплинарна сазнања.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација **“Identity in Indigenous Literatures: Representations, Worldviews and Identifiers”** („Идентитет у књижевности северноамеричких староседелаца: Прикази, погледи на свет и показатељи”) кандидаткиње **Марије Глишић Дуновић** својим многоструко значајним увидима и думетима нуди снажан подстицај за упознавање староседелачких књижевности и преиспитивање историје. Ово упечатљиво истраживачко путовање кроз прошлост друштвених промена забележених у књижевностима првих становника у Северној Америци у потпуности је остварило почетни наум доказивања изворности староседелачких културолошких корена упркос транскултурацији. У тај друштвени контекст смештени су појединачни и колективни, литерарно изражени ставови северноамеричких староседелаца према стварности и посебности живљења.

Научним приступом тематици староседелачког идентитета, посебно израженог у књижевној веродостојности тог етноса, ова дисертација даје значајан допринос српској англистици и студијама културе. Као таква, она ће представљати драгоцен извор за будуће истраживаче књижевности и културе северноамеричких староседелаца не само у српском, већ и у ширем међународном академском контексту.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Identity in Indigenous Literatures: Representations, Worldviews and Identifiers**” („Идентитет у књижевности северноамеричких староседелаца: Прикази, погледи на свет и показатељи”) аутора **Марије Глишић Дуновић**, констатовано је да утврђено подударње текста износи 6%.

Овај степен подударности последица је присуства цитата, личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, те такозваних општих места и података, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „*Identity in Indigenous Literatures: Representations, Worldviews and Identifiers*” („Идентитет у књижевности северноамеричких староседелаца: Прикази, погледи на свет и показатељи”)“ кандидаткиње **Марије Глишић Дуновић** оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „**Identity in Indigenous Literatures: Representations, Worldviews and Identifiers**” („Идентитет у књижевности северноамеричких староседелаца: Прикази, погледи на свет и показатељи”)“, коју је урадила кандидаткиња **Марија Глишић Дуновић** под менторством др Зорана Пауновића и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Александра Јовановић
председник Комисије
2. _____
др Александра Вукотић
члан Комисије
3. _____
др Тијана Парезановић
члан Комисије